

РОЗДІЛ 10

СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

УДК 3.075

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-12/102>

ПРАВОВІ ПРОГАЛИНИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

LEGAL GAPS OF THE ORGANIZATION OF THE ACTIVITY OF THE SUPREME ANTI-CORRUPTION COURT OF UKRAINE AND WAYS TO OVERCOME THEM

Миргород-Карпова В.В., к.ю. н.,
старший викладач кафедри адміністративного,
господарського права та фінансово-економічної безпеки
Сумський державний університет

Мурач Д.В., студент III курсу
Навчально-науковий інститут права Сумського державного університету

Статтю присвячено науковому аналізу правових основ організації діяльності Вищого антикорупційного суду України. Чітко систематизовано нормативно-правове регулювання діяльності Вищого антикорупційного суду України на три рівні: конституційний, Законів України та підзаконних актів. Вивчено правові основи діяльності ВАКС. Виділено та досліджено основні прогалини нормативного регулювання організації, внутрішнього аудиту та взаємодії з іншими органами державної влади Вищого антикорупційного суду України. Висвітлено та проаналізовано думки окремих науковців і практиків-юристів щодо проблем антикорупційного законодавства України.

Виділено три ключові типи прогалин організації діяльності Вищого антикорупційного суду України: організаційну, внутрішню та кадрову. Проведено детальний аналіз кожного з типів вищенаведених проблем. Акцентовано увагу на імplementації зарубіжного досвіду антикорупційного судочинства задля подолання визначених прогалин. Досліджено досвід таких країн, як Філіппіни, Індонезія та ін.

Авторами статті запропоновано введення конкретних змін стосовно реформування судочинства в Україні, зокрема інтеграція нового механізму розгляду справ, пов'язаних із корупційними правопорушеннями, що передбачає розподіл судової юрисдикції між Вищим антикорупційним судом України й Обласним антикорупційним судом. Описано нову систему антикорупційного судочинства в Україні, котра більш раціонально розподілить навантаження на ВАКС і Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду. Аргументовано позицію щодо підвищення рівня вимог до кандидатів на посаду судді ВАКС. Розглянуто питання щодо впровадження в Україні системи процесуального обмеження строку розгляду справ ВАКС задля уніфікації негативних наслідків, зумовлених досить тривалим розглядом корупційних справ. Доведено доцільність впровадження запропонованих змін і наголошено на тому, що їхня практична реалізація дозволить покращити становище України на світовій арені у сфері протидії корупційним правопорушенням.

Ключові слова: правові засади діяльності, міжнародний досвід, Вищий антикорупційний суд України, прогалини права.

The article is devoted to the scientific analysis of the legal basis for the organization of the Supreme Anti-Corruption Court of Ukraine (SACCU). The study provides a clear systematization of regulatory and legal regulation of the Supreme Anti-Corruption Court of Ukraine at 3 levels: constitutional, laws of Ukraine, and bylaws. The legal bases of SACCU activity are studied. The main gaps in the normative regulation of the organization, internal audit, and interaction with other public authorities of the Supreme Anti-Corruption Court of Ukraine have been identified and investigated. The opinions of some scholars and legal practitioners on the problems of anti-corruption legislation of Ukraine are covered and analyzed.

3 key types of gaps in the organization of the Supreme Anti-Corruption Court of Ukraine are proposed: organizational, internal, and personnel. A detailed analysis of each of the types of the above problems. The authors emphasize the implementation of foreign experience in anti-corruption proceedings to overcome certain gaps. Thus, the experience of countries such as the Philippines, Indonesia, and others is studied.

The authors of the article propose the introduction of specific changes related to the reform of the judiciary in Ukraine. In particular, it is proposed to integrate a new mechanism for consideration of cases related to corruption offenses, which provides for the division of judicial jurisdiction between the Supreme Anti-Corruption Court of Ukraine and the Regional Anti-Corruption Court. Accordingly, the paper describes the new system of anti-corruption proceedings in Ukraine, which will more rationally distribute the burden on the SACCU and the Criminal Court of Cassation within the Supreme Court. The position on increasing the level of requirements for candidates for the position of SACCU judge is argued. The issue of introducing in Ukraine a system of procedural limitation of the term of consideration of SACCU cases in order to unify the negative consequences caused by the rather long consideration of corruption cases is considered. The expediency of implementing the proposed changes is argued and it is emphasized that their practical implementation will significantly improve Ukraine's position on the world stage in the field of combating corruption offenses.

Key words: legal bases of activity, international experience, Supreme Anti-Corruption Court of Ukraine, gaps in law.

Актуальність теми дослідження. Корупція вважається найголовнішою проблемою українського суспільства. Результати загальнонаціонального соціологічного опитування, проведеного у 2021 р. Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно із соціологічною службою Центру Разумкова, свідчать про те, що, на думку 38,5% опитаних українців, ключовим антецедентом жахливого економічного становища України (консеквент) є саме корупція. Подібна деструкція у державному сегменті регресує можливість повноцінної реалізації України й українського суспільства.

Реакцією державної влади на це було поступове запровадження механізму протидії корупції в Україні. Сьогодні,

виходячи зі статистичних даних, вчені та суспільство сумніваються в ефективності подібного механізму. Особливу увагу привертає судова складова частина цього механізму, а саме ефективність правового забезпечення організації діяльності Вищого антикорупційного суду України (далі – ВАКС).

Ступінь наукової розробки. Відзначимо внесок у формування методології дослідження основних аспектів стану антикорупційного судочинства України таких вчених, як Д. Малетов, Я. Никитюк, О. Пархоменко-Кучевіл, О. Меньйолов, К. Ростовська, Я. Юришин, М. Костецький, О. Безпалова, В. Гапотій та ін. Водночас існує нагальна потреба у вивченні концептуальних проблем організації

системи антикорупційного судочинства в Україні та шляхів його вдосконалення.

Мета дослідження полягає у комплексному дослідженні теоретико-правових аспектів організації діяльності ВАКС України з подальшим висвітленням проблем і шляхів їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Для повноцінного аналізу фактичної організації ВАКС існує потреба у першочерговому дослідженні нормативно-правової бази, що забезпечує його існування та функціонування.

Для початку варто зазначити, що ВАКС, як і будь-який інший суд або орган державної влади, здійснює свою діяльність відповідно до Конституції України, Законів України, актів міжнародного законодавства, ратифікованих Верховною Радою України, та інших нормативно-правових актів держави [3]. Пропонуємо розділити їх за нормативно-правовою ієрархією (таблиця 2).

Таким чином, нормативно-правове забезпечення функціонування ВАКС можна розподілити за такою ієрархією: Конституція; Закони України; підзаконні акти. Кожен із видів нормативно-правових актів регламентує конкретні положення щодо організації діяльності ВАКС. Основоположним нормативно-правовим актом є Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» від 07 червня 2018 р. № 2447-VIII, у якому визначені правові основи діяльності ВАКС.

Правові основи діяльності становлять перелік легальних, прорегламентованих норм, що визначають ключові завдання, функції та повноваження ВАКС.

Згідно із Законом України «Про Вищий антикорупційний суд» від 07 червня 2018 р. № 2447-VIII завданням ВАКСу є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад і процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними кримінальних правопорушень і судового контролю за досудовим розслідуванням цих кримінальних правопорушень, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, а також вирішення питання про визнання необґрунтованими активів і їх стягнення у дохід держави у випадках, передбачених законом, у порядку цивільного судочинства [1]. Фактично, законодавець прямо наголошує на тому, що основною функцією та завданням цього суду є саме відправлення правосуддя.

Ключова місія ВАКС полягає у здійсненні справедливого правосуддя у кримінальних провадженнях щодо корупційних правопорушень. Із приводу повноважень ВАКС, то він здійснює правосуддя як суд першої й апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до його юрисдикції (підсудності) процесуальним законом, а також шляхом здійснення у випадках і порядку, визначених процесуальним законом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у таких кримінальних провадженнях, здійснює правосуддя як суд першої й апеляційної інстанцій у справах про визнання необґрунтованими активів і їх стягнення у дохід держави в порядку цивільного судочинства [1; 4].

До таких справ відносять: розкрадання державного майна шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України), зловживання впливом, владою або службовим становищем (ст. 369-2, 364 КК України), нецільове використання бюджетних коштів (ст. 210 КК України), здійснення видатків бюджету чи надання кредитів без встановлених бюджетних призначень, пропозиція або надання неправомірної вигоди службовій особі й отримання службовою особою такої вигоди (ст. 210 КК України, ст. 368, 369 КК України), підкуп аудитора, нотаріуса, оцінювача тощо викрадення, пошкодження, привласнення вимагання документів, штампів печаток тощо шляхом зловживання службовим становищем (ст. 368-4 КК України, ст. 357 КК України), порушення встановлених правил обігу наркотиків, психотропних речовин та їх аналогів шляхом зловживання службовим становищем викрадення, вимагання, привласнення зброї, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів шляхом зловживання службовим становищем (ст. 320 КК України, ст. 262 КК України) [2].

Також ВАКС аналізує судову статистику, вивчає й узагальнює судову практику у кримінальних та інших провадженнях, віднесених до його підсудності, інформує про результати узагальнення судової практики Верховний Суд і надає йому пропозиції до висновків щодо проектів законодавчих актів, які стосуються організації та діяльності ВАКС, спеціальних вимог до суддів цього суду та гарантій їхньої діяльності, а також оприлюднює їх на своєму офіційному веб-сайті [5].

Таким чином, ми можемо дійти висновку, що ВАКС виконує особливі функції та завдання, виступає як особлива складова частина механізму протидії корупції в Україні. На нього покладено завдання розглядати справи, пов'язані з корупційними кримінальними правопорушеннями. Також ВАКС виступає як кінцевий етап розгляду справ, пов'язаних із топ-корупцією: рішення суду як найважливіший акт правосуддя покликаний забезпечити зменшити рівень «високої» корупції у країні.

Теоретично концепція ВАКС в Україні має великий потенціал, проте на практиці сам ВАКС має низку недоліків і пробілів у своїй організації. Як зазначалося раніше, ВАКС є однією із головних складових частин державного механізму із протидії корупції. Як і будь-яка елементарна частина такого механізму (або ж орган), суд має три складники організації:

- 1) структурний, по суті, відображає місце та взаємодію цього органу в системі органів державної влади;
- 2) внутрішній, що становить всю формально-правову базу органу (повноваження, завдання, апарат тощо);
- 3) кадровий, який є «живою» ланкою органу (співробітники органу). Якщо хоч одна із цих складових частин матиме проблеми, ефективність діяльності усього органу зменшиться.

Аналізуючи кожен організаційну складову частину ВАКС, варто зазначити, що критичне сприйняття ідеї спеціалізованого антикорупційного суду засновується на такому:

Таблиця 2

Рівні нормативно-правового забезпечення функціонування Вищого антикорупційного суду

Ієрархічний ступінь	Нормативно-правові акти
Конституційний	Конституція України
Закони України	Закони України «Про утворення Вищого антикорупційного суду» «Про Вищий антикорупційний суд» «Про судоустрій та статус суддів» «Про Вищу раду правосуддя» «Про доступ до судових рішень», «Про державну службу» «Про доступ до публічної інформації», «Про звернення громадян» «Про захист персональних даних» і «Про запобігання корупції»
Підзаконні акти	Положення про автоматизовану систему документообігу суду, затверджене Рішенням Ради суддів України; Типове положення про апарат суду, затверджене Наказом Державної судової адміністрації України; Правила поведінки працівника суду, затверджене Рішенням Ради суддів України; Інструкція з діловодства в місцевих та апеляційних судах України, затверджена Наказом Державної судової адміністрації України.

Джерело: створено автором на підставі чинного законодавства України

– по-перше, відсутній окремий процесуальний закон для антикорупційного судочинства, тобто цей суд не є спеціалізованим у власному розумінні слова [6]. В. Гапотій зазначає: «Чому би тоді не створити на додачу Вищий анти-терористичний суд у справах СБУ? Вищий податковий суд для ДФС тощо...» [7]. Ми не погоджуємося з цією думкою, адже, як зазначалося раніше, запровадження ВАКС – необхідний крок для подолання не лише корупції, а й проблеми невідповідності України міжнародним стандартам;

– по-друге, наявність всього двох інстанцій порушує право на апеляційне та касаційне оскарження судового рішення та суперечить чинному КПК [6, с. 53];

– по-третє, незначна кількість справ НАБУ не виправдовує створення під них окремої судової установи [6].

Аналізуючи доктринальні джерела, а також норми вітчизняного законодавства, ми можемо виділити основні проблеми функціонування й організації діяльності ВАКС в Україні (Таблиця 3).

Підсумовуючи, ми можемо стверджувати, що ВАКС у своїй сучасній організації має низку недоліків. Зокрема, до них можна віднести дисгенезію процесуальної частини нормативно-правового забезпечення діяльності подібного суду, неефективну організацію антикорупційного судочинства взагалі, недостатній як для такого суду рівень професійного контролю суддів і проблема «застою» справ. Для ефективного подолання цих проблем ми насамперед повинні звернутися до досвіду зарубіжних країн, у яких наявні подібні антикорупційні суди.

Питання запозичення чи врахування досвіду подолання конкретної проблеми іншими суб'єктами завжди є та буде актуальним, адже подібний метод дозволяє уникнути настання можливих негативних наслідків. Таким чином, подолання проблем функціонування й організації антикорупційного судочинства в Україні неможливе без урахування досвіду зарубіжних країн.

Для початку хотілося би виділити антикорупційний суд Індонезії. Індонезійський антикорупційний суд має свою специфічну назву «Тіріког» [8]. Перший такий суд було створено у 2002 р. паралельно із Комісією по боротьбі з корупцією (Corruption Eradication Commission), аналогом українського НАБУ, тільки з розширеними повноваженнями [9]. Спочатку суд Тіріког знаходився

лише у Джакарті, столиці Індонезії, та формально мав статус окружного, але його юрисдикція поширювалася на всю країну. Ефективність і значні результати праці суду Тіріког разом із Комісією по боротьбі з корупцією у період 2002–2009 рр. отримали з боку суспільства значну підтримку та значно підняли рівень Індонезії на світовій арені. Понад 250 справ закінчилися стовідсотковим обвинувальним вироком і тюремним ув'язненням. Як результат, за даними міжнародної організації Transparency International, станом на 2020 р. Індонезія посідає 102 місце за індексом сприяння корупції [10; 11].

Серед ключових особливостей організації цього суду ми можемо виділити:

– для суддів Тіріког запроваджено належне соціальне та фінансове забезпечення задля зниження вірогідності корупції під час виконання своїх службових обов'язків, а також задля уніфікації можливого тиску з боку засуджених і «зацікавлених» осіб;

– у цьому суді чітко регламентовано строки розгляду справ: 90 днів для судових процесів, 60 днів для апеляції та 90 днів для касаційних апеляцій до Верховного суду. Ці терміни мали на меті уникнути відставання невіршених справ, але у 2010 р. законодавець Індонезії дещо розширив юрисдикцію суду та паралельно збільшив ці строки до 120–60–120 днів;

– досягнення Тіріког за 2002–2009 рр. пояснюються дослідниками високим рівнем процесуальної підготовки справ з боку Тіріког та особливою процедурою конкурсного відбору кандидатів на посаду суддів;

– особлива юрисдикція у період 2002–2009 рр., а саме: суд розглядав виключно справи «великої корупції» (сума збитків понад 88 тис. доларів), якими займалися тільки Комісія по боротьбі з корупцією. Середня кількість таких справ становила приблизно до 50 на рік. Іншими корупційними кейсами займалася Генеральна прокуратура Індонезії. Вони розглядалися у звичайних загальних судах, тому до 2010 р. існував правовий дуалізм [11; 12].

Вищий суд Уганди має Антикорупційний відділ (ACD), який має оригінальну юрисдикцію у всіх справах про корупцію та супутні справи. Серед особливостей його організації можна виділити те, що у цьому суді проводять зустрічі користувачів суду в ACD та спільні тренінги із про-

Таблиця 3

Перелік проблем антикорупційного судочинства в Україні

Тип проблеми органу	Визначення проблеми та її суть
Організаційна	<ul style="list-style-type: none"> – Неправильне організаційне розташування у системі судочинства України. Тобто ВАКС був створений задля подолання топ-корупції, а всі інші корупційні правопорушення виходять на другий план, що зменшує ефективність діяльності усієї ланки антикорупційного судочинства в Україні. – Виходячи зі специфіки справ, ВАКС є одним із найвідповідальніших судів судової системи України, та, попри таку величезну відповідальність та особливість справ, має таку процедуру апеляції, як і звичайні суди, що, по суті, робить його таким же вразливим до корупції. – Існує нагальна потреба в удосконаленні механізму протидії корупції в Україні: необхідно вдосконалити нинішню систему судоустрою України шляхом реорганізації антикорупційних судів.
Внутрішня	<ul style="list-style-type: none"> – Запровадження нововведень і взагалі вдосконалення системи антикорупційного судочинства неможливе без відповідних змін у законодавстві. Йдеться не лише про відтворення потенціальних змін на законодавчому рівні, а і про проблему пристосування та відповідності цих видозмін до нинішнього законодавства України. – Тривалий строк розгляду справ у ВАКС. Відсутність належного регулювання процедури та строків розгляду справ Вищим антикорупційним судом.
Кадрова	<ul style="list-style-type: none"> – Проблема контролю професійних навичок кадрів. Якщо із приводу конкурсу на зайняття вакантних посад суддів ВАКС питань не виникає, адже він, по суті, був інноваційний для України, то вимоги до кандидатів і періодичність їх перевірок є недостатніми. З огляду на всю важливість діяльності ВАКС, а також на потребу у швидкості та якості розгляду справ виникає нагальна потреба у збільшенні вимог до кандидатів. – У ВАКС не передбачено здійснення контролю професійних навичок і діяльності суддів під час виконання своїх обов'язків, що є значною прогалиною.

Джерело: складене автором на підставі чинного законодавства

курорами, що значно покращило взаєморозуміння та якість переслідування, однак існує і негативний досвід із приводу апеляційного розгляду справ: відставання в Апеляційному суді призводило до затримок і відводу свідків, що може бути вирішено шляхом поширення спеціалізації на рівень апеляцій або ж призначення суду вищої інстанції як апеляційного [13]. Таким чином, ми бачимо, що зарубіжний досвід підтверджує необхідність у визначенні Верховного суду як апеляційного для судів подібного спрямування.

На Філіпінах із 1979 р. діє спеціалізований антикорупційний суд Sandiganbayan. Рішення такого суду можуть бути оскаржені апеляційним судом, а потім і Верховним судом країни (вищий судовий орган Філіппін, якому належить як загальна, так і конституційна юрисдикція). Однією із ключових особливостей цього суду є те, що Sandiganbayan діє нарівні з Апеляційним судом, але переважно як суд першої інстанції. Відповідачами у справах про боротьбу з корупцією можуть бути як державні, так і приватні особи за умови дотримання двох умов:

1) Звання державного службовця є досить високим (визначається головним чином шляхом встановлення заробітної плати державного службовця, хоча додатково враховується категорія посадової особи);

2) грошова сума, яка, ймовірно, стане об'єктом злочину, досить велика [14, с. 99].

Позитивний досвід запровадження антикорупційного суду є у Хорватії, що станом на 2020 р. займає 63 місце у світі за індексом сприйняття корупції [29]. У 2008 р. у чотирьох окружних судах (Осієк, Рієка, Спліт і Загреб) були створені спеціальні антикорупційні судові департаменти. Подібні суди мають виняткову юрисдикцію щодо корупційних злочинів, скоєних державними чиновниками середньої та вищої ланки, а також справ, пов'язаних із організованою злочинністю. Справи про злочини, розслідувані звичайними прокурорами, розглядаються у звичайних регіональних судах. У Хорватії спеціалізований антикорупційний суд має первісну юрисдикцію над справами про корупцію, а апеляційні скарги розглядаються у Верховному суді [15, с. 87–88].

Отже, розглядаючи досвід зарубіжних країн з організації антикорупційного судочинства, ми можемо спостерігати, що здебільшого розглянуті країни зіштовхувалися з тими самими проблемами, що нині є в Україні.

Як приклад, хотілося би відзначити досвід Індонезії із приводу подолання проблеми «застою» справ, організацію апеляційного оскарження рішення антикорупційного суду в Хорватії (що підтверджується негативним досвідом Уганди), умови до відповідачів у антикорупційному суді Філіппін тощо. Виходячи з цього, ми можемо запропонувати способи подолання проблем організації антикорупційного судочинства в Україні.

Ключовою є проблема вдосконалення судової системи України [16], а саме інтеграція нового механізму розгляду справ, пов'язаних із корупційними правопорушеннями.

Для початку необхідно зазначити, що в ВАКС діє власна Апеляційна палата суду. З аналізу здійснення судочинства ВАКС можна дізнатися, що загалом у 2020 р. ВАКС розглянуто більше 11 тис. справ і матеріалів, зокрема, завершено розгляд 60 кримінальних проваджень і 10 937 клопотань, скарг, заяв під час досудового розслідування. Майже 9,5 тис. справ і матеріалів вирішено по суті (з ухваленням вироку або постановленням ухвали за вимогами клопотання, скарги, заяви). Так, у 2020 р. ВАКС ухвалено 22 вироки та 9 386 рішень по суті клопотань, скарг і заяв під час досудового розслідування [17], але у період із 05 вересня 2019 по 31 грудня 2020 рр., як перша інстанція ВАКС засудив 25 осіб, а після апеляційного оскарження – лише 12 осіб було засуджено за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією [18]. Низка дослідників вказують на нерациональність Апеляційної палати ВАКС, вказуючи на те, що у подібного суду апеляцію повинні розглядати виключно у Верховному Суді.

Тому вбачаємо за необхідне реорганізувати ВАКС шляхом виключення з нього Апеляційної палати. Враховуючи досвід таких країн, як Індонезія й Уганда, пропонуємо відвести роль апеляційного оскарження рішень ВАКС Касаційному кримінальному суду Великої палати Верховного суду. Також необхідно внести відповідні зміни до законодавства, зокрема до Закону України «Про Вищий антикорупційний суд», «Про судоустрій та статус суддів» тощо. Невирішеною залишається проблема «застою» справ не тільки топ-корупціонерів, а й корупційних справ більш низького рівня. Негативний досвід розгляду кримінальних справ, пов'язаних із корупційними правопорушеннями звичайними судами першої інстанції, показує нам, що в Україні просто необхідно запровадити Обласні

Таблиця 4

Інстанції антикорупційних судів

Інстанція	Суд	Повноваження суду
Перша інстанція (розгляд справи)	Вищий антикорупційний суд	Розглядає справи топ-корупції (особлива юрисдикція, див. таблицю 5)
	Обласний антикорупційний суд	Розглядає всі інші справи
Друга інстанція (апеляційний розгляд справи)	Апеляційна палата Обласного антикорупційного суду	Виконує апеляційний розгляд справ Обласного антикорупційного суду
Третя інстанція (касаційний розгляд справи)	Касаційний кримінальний суд Верховного суду	Виконує касаційний розгляд справ ВАКС і рішень Апеляційної палати Обласного антикорупційного суду

Джерело: створено автором

Таблиця 5

Розподіл судової юрисдикції

Суд	Юрисдикція
Вищий антикорупційний суд	Щоб не навантажувати ВАКС, пропонуємо, щоб він розглядав справи, які стосуються ст. 191, 369-2, 364, 210, 368, 369, 368-4, 357, 320 і 262 Кримінального кодексу України. Умовами, котрим повинні відповідати справи ВАКС, є: по-перше, сума збитків від такого правопорушення повинна дорівнювати або ж перевищувати 60 мінімальних заробітних плат в Україні на момент вчинення цього кримінального правопорушення; по-друге, суб'єктами, щодо яких буде створене провадження, повинні бути особами, що займають державну посаду не нижче категорії Б.
Обласний антикорупційний суд	Обласний антикорупційний суд, по суті, буде розглядати усі інші справи, які не відповідають умовам, визначеним для ВАКС. Подібний підхід дозволить більш точно та швидко реагувати на прояви корупції у державі не лише серед державної влади, а й узагалі серед населення.

Джерело: створене автором на підставі аналізу міжнародного досвіду з організації антикорупційного судочинства

антикорупційні суди. Апеляційним оскарженням рішень Обласного антикорупційного суду буде займатися Апеляційна палата, котра входить до його структури.

У таблиці 4 показано розподіл інстанцій антикорупційних судів.

Враховуючи досвід філіппінського суду Sandiganbayan, а саме у постанові умов до відповідачів у суді по корупційних справах, ми пропонуємо розподілити антикорупційну юрисдикцію таким чином.

Із приводу подолання проблеми «застою» справ у судах ми пропонуємо імплементувати досвід антикорупційного суду Індонезії Tipikor, а саме: запровадити хронологічні рамки розгляду справ для ВАКС. Так, для ВАКС буде виділено максимальний строк для розгляду справи – 60 робочих днів. Якщо рівень складності справи не дозволяє розглянути її у запропонований термін, то справа направляється до розгляду Верховним Судом, який або ж візьме її під свій контроль, або ж, виходячи з отриманих даних, надасть можливість продовжити розгляд справи на прохання ВАКС. У такому разі ми отримуємо найефективнішу організацію розгляду справ в аспекті швидкості та якості. Подібна модель судового розгляду максимально проста та дозволяє концептуально уніфікувати можливість «затримки» справи у суді. Для реалізації цього необхідно внести відповідні зміни до Закону України «Про Вищий антикорупційний суд», Кримінально-процесуального кодексу України тощо.

Наступна проблема – контроль професійних навичок кадрів ВАКС. Варто спочатку акцентувати увагу на першому і найголовнішому етапі кадрового забезпечення – проведенні державного конкурсу на зайняття вакантних посад в апараті суду. Сьогодні процедура кадрового відбору працівників ВАКС є максимально прозорою, що підтверджується фактом наявності прямої трансляції конкурсу із загальним доступом [19], а також залученням зарубіжних експертів до лав Конкурсної комісії.

Проблемою у такому разі залишається низький рівень вимог до кандидатів на посаду судді ВАКС. Згідно із Законом України «Про Вищий антикорупційний суд» від 07 червня 2018 р. № 2447-VIII, вимогами до кандидата на посаду судді є відповідність хоча б одній із таких вимог: має стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років; має науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше сім років; має досвід професійної діяльності адвоката, у тому числі щодо здійснення представництва у суді та/або захисту від кримінального обвинувачення щонайменше сім років [1].

На нашу думку, суддя ВАКС обов'язково повинен мати науковий ступінь у сфері права, адже це, по-перше, є гарантом його дійсної обізнаності в юриспруденції, що дає підстави стверджувати про значно вищу швидкість і, головне, якість розгляду справ таким суддею, порівняно з особою без ступеня. Зокрема, Дженніфер К. Роббенлот наголошує на важливості наукового мислення у діяльності судді [20, с. 488–489]. Також проблемою кадрового сегменту є здійснення перевірок професійних навичок для працівників ВАКС. Вважаємо за потрібне ввести щорічну перевірку професійних знань суддів у вигляді тестування на знання змін чинного законодавства України. Акцентуємо увагу на забезпеченні захисту суддів і їхніх родин від посягань «зацікавлених» осіб через високий статус підсудних.

Висновки. Отже, ми можемо констатувати факт незмінності та важливості ВАКС як ключового у системі антикорупційного судочинства України. Підсумовуючи аналітичні дані, можна дійти висновку, що сьогодні ВАКС має низку недоліків, які значно зменшують ефективність його діяльності. Нами було запропоновано шляхи подолання основних проблем ВАКС, практична реалізація котрих дозволить підвищити ефективність діяльності ВАКС. Більш детальна наукова розробка цього питання є предметом подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 07 червня 2018 р. № 2447-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text>.
2. Вищий антикорупційний суд. ВАКС. 2020. 16 с. URL: https://hcac.court.gov.ua/userfiles/media/VAKS/PICS/dok/HACC_Leaflet_03.03.2020_one%20page_UKR.pdf
3. Юрчишин Я., Костецький М. Антикорупційний суд – ключ до знищення топ-корупції. 2017. *Право та проблеми сталого розвитку в глобалізованому світі*. С. 132–137.
4. Безпалова О.І. Створення Вищого антикорупційного суду як важливий крок у напрямі здійснення судової реформи в Україні. URL: <http://univd.edu.ua/science-issue/issue/1556>.
5. Вищий антикорупційний суд (ВАКС) – вищий спеціалізований суд у системі судустрою України. *Офіційний сайт ВАКС*. 2021. URL: https://hcac.court.gov.ua/hcac/info_sud/competence/.
6. Новосельцев А. Ще один глухий кут судової реформи. 2016. URL: <https://web.archive.org/web/20160603140629/http://ua.racurs.ua/1206-gluhyy-kut-sudovoyi-reformy>.
7. Гапотій В.Д. Судові, правоохоронні та правозахисні структури України : навчальний посібник. Мелітополь : ФОРМ Однорог Т.В., 2018. 198 с.
8. Corruption Case Flow: Tipikor. URL: <https://pn-surabayakota.go.id/kepaniteraan-tipikor/alur-perkara-tipikor/>.
9. Commission for the eradication of criminal acts of corruption UU RI No. 30/2002. URL: <https://www.oecd.org/site/adboecdanti-corruptioninitiative/46814420.pdf>.
10. Corruption perceptions index. 2020. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/idn#>.
11. Кроховой И. Уроки борьбы с коррупцией от Индонезии. 2016. URL: <https://nv.ua/opinion/uroki-borby-s-korruptsiej-ot-indonezii-298882.html>.
12. Sofie Arjon Schütte. Specialised anti-corruption courts: Indonesia. U4 Brief. 2016. № 4. URL: <http://issuu.com/cmi-norway/docs/160708105645-d4080012b4434bdc82ade5a9ac5bc974?e=1246952/37115413#search>.
13. Sofie Arjon Schütte. Specialised anti-corruption courts: Uganda. U4 Brief. 2016: 5. 5 p. URL: <https://www.u4.no/publications/specialised-anti-corruption-courts-uganda>
14. Меняйлов О.О. Міжнародний досвід боротьби з корупцією шляхом створення спеціалізованих антикорупційних судів. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 47. С. 96–101.
15. Ростовська К.В. Міжнародний досвід створення та функціонування антикорупційних судів у світі. *Вісник Харківського національного університету імені В.М. Каразіна*. № 25. 2018. С. 87–89.
16. Що вже змінила реформа правосуддя. Офіційний сайт Судової влади України. 2018. URL: <https://court.gov.ua/press/general/441643/>
17. Аналіз здійснення судочинства Вищим антикорупційним судом у 2020 році (як судом першої інстанції). URL: https://hcac.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/hcac/statistics/analyses/justice_2020.pdf.
18. Інформація про засуджених та виправданих ВАКС осіб (остаточне рішення) за період з 05 вересня 2019 по 31 грудня 2020 рр. URL: https://hcac.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/hcac/statistics/data/conviction_punishment/12.2020.pdf
19. Вищий антикорупційний суд. YouTube. 2021. URL: <https://www.youtube.com/channel/UCGiDYoGOkkpMOK5ogeRYgBw/videos?view=0&sort=da&flow=grid>
20. Robbenlot J.K. Evaluating Juries by Comparison to Judges: A Benchmark for Judging? *Florida State University Law Review*. 2005. 44 P. URL: <http://ir.law.fsu.edu/lr/vol32/iss2/8>.